

Anna PUMPROVÁ, Robert Olomoucký: *Výklad Písně písni (Robertus Olomucensis: Compilatio super Cantica canticorum)*. Prameny dějin moravských 20, Matice moravská, Brno 2010, stran C + 299.

Posouzení habilitační práce o Výkladu Písně písni Roberta Olomouckého bych začala poněkud podivně, totiž zdánlivě vzdáleným historickým úvodem.

Morava se ve starším středověku vyvíjela značně odlišně od Čech nejen v důsledku správního uspořádání raného přemyslovského státu, ale do značné míry i díky výrazným osobnostem na olomouckém biskupském stolci. Jejich úloha podporovat v knížecím zájmu jednotu obou přemyslovských území podmiňovala i tu okolnost, že zdejšími biskupy se do 13. století častěji než v Praze stávali lidé značných, až mimořádných schopností osobních i vzdělanostních. Uplatňovali je pak na nejvyšší „státní“ rovině podporou panovnické moci, ale také vlastním působením na Moravě jako svém biskupském teritoriu. Platí to už o Jindřichovi Zdíkovi (1126-1150) a po něm o biskupu Robertovi (1202-1240). Oba mohli na Moravě mnohem svobodněji a iniciativněji než jejich pražští kolegové zavádět nejnovější celoevropsky platné právní a kulturní zvyklosti, a byli si jich také lépe vědomi. Zvláště to vynikne při porovnání postojů obou současníků počátku 13. století, olomouckého biskupa Roberta a jeho pražského kolegy Ondřeje: oba se účastnili IV. lateránského koncilu a reagovali na jeho podněty ve svém teritoriu, ale každý jinak a na jiné straně sporu. Jestli Ondřej dovedl svou nekompromisní důsledností mnohaletý spor s králem Přemyslem I. až k velkému privilegium na svobody církve 1222 a k vlastnímu vyhnání, Robert zůstal králi po celou dobu zcela věrný a 1222 se dokonce stal moravským místodržitelem. Jeho postavení na území olomoucké diecéze bylo už dříve samostatné a tak se mohl zaměřit na jiný z podnětů koncilu, totiž na povznesení úrovně svého duchovenstva v pastorační práci. Její praxi zaštil i sestavením první penitenciální příručky, jež vznikla v našich zemích (*Summa confessionum*), míněné jako pomůcka a návod duchovním, jak si mají ve své praxi počínat; konkrétní inspiraci k dílu nalezl Robert už za svých studií v Paříži v díle Petra z Poitiers, autora svatoviktorské školy. Robert, cisterciák pocházející z Anglie a zprvu převor kláštera v Nepomuku, byl vzdělaný a samostatný v myšlení i osobním životě, dostával se do osobních sporů a budil si nepřátele, podřizoval se však papežským rozhodnutím; nová doba by ho zřejmě označila jako výrazného intelektuála.

Před více než půlstoletím ztotožnil diplomatický rozbor prof. Šebánka a S. Duškové biskupa Roberta s předním notářem královské kanceláře Přemysla I., označovaným jako O 5, jehož vyspělý styl se udržoval až do 14. století. Propojení stylistiky diplomatických pramenů s literární tvorbou téhož autora přerůstá v Robertově případě do exemplárního obrazu výjimečného vzdělance první poloviny 13. století, který, sám na vrcholu evropské vzdělanosti, působil na periferii soudobého kulturního světa. Robertova *Summa confessionum*, dosud známá jen z rukopisného dochování, také není Robertovým jediným literárním dílem. Nevydána je rovněž Robertova kazatelská sbírka *Opus super epistolas*

dochovaná v rukopise v Admontě; proti dosavadnímu určení J.Kadlece, který mohl pracovat jen s částí Summy a její pokračování neznal, měla Anna Pumprová k dispozici sumou celou. Její komplet postihla, rozebírá ho a Summu určuje jako sbírku modelových kázání, jaké sloužily jako náměty co do obsahu i způsobu zpracování, a to jak pro kazatele v řádovém prostředí cisterciáckém tak, zřejmě Robertovou novější adaptací, pro olomoucké diecézní duchovenstvo. Její konečné zaměření tedy souvisí s určením Summy confessionum. Třetí Robertovo literární dílo, *Compilatio super Cantica canticorum*, je u nás svým způsobem unikátní, jelikož předběhlo svou dobu. Jde o spis z oboru biblické exegeze, a ty, (po evropsky poměrně hojném výkladu Velepísň ve 12. století) jsou nadále vázány až na universitní prostředí a jeho potřeby, při čemž i na univerzitách bývá výběr Píseň písni jako vykládané knihy poměrně řídký. To ovšem dokresluje ojedinělost Robertovu jako tvůrce a nejspíš napovídá i něco o jeho osobním zaměření. Spis sám také nevznikl z potřeb Robertova vedení diecéze, ale jeho sepsání bylo zřejmě Robertovým soukromým zájmem: věnoval ho Wernerovi, opatovi kláštera v Heiligenkreuzu. Tato *Compilatio* se stala vlastním předmětem všestranného rozboru A. Pumprové a, co je zvláště cenné, i náročného edičního zpřístupnění v knize, která je předkládanou habilitační prací.

Úvodní studie nejprve zachycuje rukopisnou situaci a demonstruje ji na kvalitních reprodukcích Robertova kancelářského autografu a na pěti pro další rozbor podstatných foliích jediného známého, velmi kvalitního kodexu v Hornorakouské zemské knihovně v Linci, který obsahuje *Compilatio* spolu s oběma dalšími díly Robertovými a s díly jiných cisterciáckých autorů. Podrobný a jistě pracný a zdlouhavý rozbor stavby díla, jeho stylu a užitých autorit vyústil v jednoznačné stanovení hlavního Robertova pramene, který se podařilo určit jako sbírku distinkcí Petra Cantora, pařížského učitele konce 12. století, zvanou *Summa Abel*. Tato v Robertově době zcela moderní sbírka není dosud vydána, autorka mohla pracovat jen s jejím rukopisem ze StB Berlín, a je proto o to cennější, že ve vlastní edici Robertova výkladu odkazuje v poznámkovém aparátu jistě na Summu Abel, ale současně (v hranaté závorce) i na jeho zdroj. Se Summou se Robert bezpochyby seznámil jako s novou pomůckou pro kazatele a teology při svém francouzském pobytu v mládí.

V dalších částech pak A. Pumprová podrobně a s užitím dokladů sleduje postup Robertovy práce, který někdy doslovně, jindy v jím upravené verzi přejímal Cantorovy formulace a prokládal je vlastními pasážemi výkladu; formám a místu Robertova výkladu pak habilitantka věnuje speciální, názorný výklad. Její rozbor Robertovy *Compilatio* se tak stává i názornou ukázkou exegetické práce středověkého autora. Svá zjištění pak shrnuje v klasifikaci *Compilatio* jako kontinuálního komentáře, který byl svou exegezí určen monastickému i diecéznímu prostředí a v němž převažovala tropologická orientace. Na tyto základní analytické pasáže pak navazuje orientační přehled exegetických směrů Velepísň od doby, kdy byla přijata mezi kanonické knihy, s doklady Robertova vlastního postoje a jeho návaznosti na tradici od Origena po Bernarda z Clairveaux a s opětným užitím Petra Cantora; od něho převzal Robert praktické zdůraznění role kazatele i ve výkladu Píseň.

Necítím se dostatečně kompetentní posuzovat vlastní edici, která tvoří podstatnou část knihy A. Pumprové. Jen jako uživatel edic mohu říci, že v ní nepostrádám nic z toho, co kvalitní středolatinská edice dnes musí obsahovat jak po textové stránce tak po linii precizního kritického aparátu v poznámkách. Aparát je řazen v přehledných odstavcích odkazujících na kapitoly a číslované řádky, což odpovídá úzu nejlepších světových edic typu medievální řady Corpus christianorum, a ne prostorem „plýtvajícím“ uvádění každé poznámky na zvláštní řádce, které se u nás stává pravidlem. Edici je také předsunuta Ediční poznámka (v češtině a v angličtině) s přesnými údaji jednak o rukopise, jednak o obsahu a řazení údajů v edici. Seznam pramenů a literatury čítá deset tiskových stran a dalších osm stran seznam zkratk, většinou zkráceně citovaných středověkých autorů a jejich děl. Kritický aparát za edicí je indexového charakteru a zahrnuje rejstřík citovaných biblických míst (13 stran) a specifikovaný rejstřík v textu edice citovaných autorů a jejich děl, resp. jednotlivých míst (14 stran). Domnívám se, že takto precizní edice snese nejvyšší nároky světově dnes kladené na vydání středolatinských literárních textů.

Jako pouhý historik bych jen chtěla upozornit na skutečnost, že to byla obrovská analytická práce spojená s přípravou edice, která teprve dovolila „objevit“ a objektivně posoudit úroveň intelektuálního a literárního života našich zemí první poloviny 13. století, reprezentovanou Robertem Olomouckým. Představa o perifernosti vývoje u nás se nezdá být zcela na místě, naopak se tu prokazuje jednota západoevropské vzdělanosti. Robert byl jistě mimořádnou osobností, ale měl možnost veřejného působení v různých rovinách – správní a politické na straně krále a biskupské na Moravě se vším objemem této pravomoci – a nepochybně svým rozhledem působil ve svém okolí. Zaslouží si větší pozornost v plném historickém kontextu českých zemí dané doby.

Habilitační práce Anny Pumprové *Robert Olomoucký: Výklad Písň písni* tuto kulturní rovinu prokázala. Těmito výsledky a závěry i vlastní metodickou precizností a úrovní práce text A. Pumprové svrchovaně splňuje požadavky standardně kladené na úroveň habilitačních prací v oboru historie – středolatinské filologie.

PhDr. Zdeňka Hledíková, CSc., emer. prof. UK

V Praze, dne 13. června 2015.